MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTI MASHG‘ULOTLARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY QILISH

Shodiboyeva Mohinur Abdurahmon qizi
Guliston davlat pedagogika instituti “Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim” kafedrasi stajor-o‘qituvchisi
e-mail: mohinurshodiboyeva6@gmail.com
Shokirova Hilola Abdurahmon qizi
Nizomiy nomidagi TDPU tayanch doktoranti
e-mail: hilolashokirova552@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha ta’lim va tarbiya jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati ochib berilgan. Ta’lim-tarbiya tizimida yetuk kadrlarga bo‘lgan ehtiyoj va ularga qo‘yilayotgan talablar bayon qilingan. Shuningdek pedagog olimlaming “innovatsiya”, “innovatsion faoliyat”, “pedagogning innovatsion faoliyati” tushunchalariga berilgan ta’riflari o‘rganilgan. O‘rganilgan manbalar asosida pedagogning innovatsion faoliyatiga doir fikrlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim va tarbiya, pedagog, innovatsiya, innovatsion faoliyat, motivatsiya, ta’lim-tarbiya jarayoni, ilg‘or texnologiyalar, ixtrolar, loyihalar, intellektual salohiyat, raqabatbardosh kadrlar, islohot, prinsip, tashabbus, yangilik, g‘oya, avlod, faoliyat, tarbiya.

Annotation. This article reveals the importance of using innovative technologies in preschool education and upbringing. The needs and requirements for mature personnel in the system of education and upbringing are formulated. The definitions of scientists-teachers to the concepts of “innovation”, “innovative activity”, “and innovative activity of a teacher” are also studied. Based on the studied sources, the ideas of innovative activity of the teacher are presented.

Keywords: preschool education and upbringing, teacher, innovation, innovative activity, motivation, educational process, advanced technologies, their projects, intellectual potential, competitive personnel, reform, principle, initiative, innovation, idea, generation, activity, education.

Darhaqiqat, har qaysi davlat, har qaysi millat istiqbolda farzandlari kamolini ko‘rishni istaydi. Bu istak ulami ezgu amallarga boshlaydi. Ana shunday ezgu amallardan bin maktabgacha ta’lim va tarbiya sohasida amalga oshirilayotgan islohotlardir. Bu islohotlar mazmunining maqsadi ham barkamol avlodni voyaga yetkazishga qaratilganligi bilan ahamiyatli hisoblanadi.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyotida maktabgacha ta’lim va tarbiya tizimini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishi sifatida e’tirof etilmoqda. Bu sohani isloh qilish bilan birga soha pedagoglarining innovatsion faoliyatini rivojlantirish, ulaming kreativligini oshirish davr talabi hisoblanadi. Bu borada birinchi prezidentimiz I.Karimov «Bugungi kunda oldimizga qo‘ygan buyuk maqsadlarimizga, ezgu niyatlarimizga erishishimiz, jamiyatimizning yangilanishi, hayotimizning taraqqiyoti va istiqboli, amalga oshirayotgan islohotlarimiz, rejalarimizning samarasi taqdiri eng awalo, zamon talablariga javob beradigan yuqori malakali, ongli mutaxassis kadrlar tayyorlash muammosi bilan chambarchas bog‘liq»[2]-degan edi.

Bugungi kun esa pedagog kadrlardan nafaqat yuqori malakali va ongi mutaxasis bo‘lishni, balki ilm-fan va intellektual salohiyat sohasida zamonaviy kadrlar va yuksak texnologiyalar borasida dunyo miqyosida raqobatbardosh bo‘lish zarurligi[3] talab etilmoqda.

Shu nuqtai-nazardan maktabgacha ta’lim va tarbiya tashkilotlari pedagoglari ham kreativligini ishga solib, ta’lim-tarbiya jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanishi kerak bo‘ladi. Ilg‘or pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar o‘z-o‘zidan ta’lim tizimiga kirib kelmaydi. Bu pedagog faoliyati va uning motivatsiyasiga bog‘liq jarayon hisoblanadi. Pedagog o‘z faoliyatini o‘zgartirmay turib, uning mas’uliyati va faolligini oshirmasdan, ta’limda bir qadam ham oldinga siljib bo‘lmaydi. Akademik A.N.Leontev «Dunyoni idrok qilishning birinchi sharti - faoliyat, ikkinchi sharti - tarbiyadir. Faoliyat jarayonida kishilaming qobiliyati, bilim va malakalari shakllanadi, demak, faoliyat-ijtimoiy hodisa bo‘lib, hayotiy kurashning asosiy shartidir»[4] ,- deb takidlaydi.

Bugungi kunda pedagogika sohasida yangi ilmiy yo‘nalish - pedagogik innovatsiya va ta’lim jarayonini yangilash g‘oyalarining paydo bo‘lishi natijasida pedagogning kasbiy faoliyatida ham yangi yo‘nalish «o‘qituvchining innovatsion faoliyati» tushunchasi paydo bo‘ldi. «Innovatsion faoliyat» tushunchasini tahlil qilar ekanmiz, pedagogik tajriba-sinov faoliyatining 3 ta asosiy shaklini ajratish mumkin: xususiy tajriba, tajriba-sinov ishi, o‘qituvchining innovatsion faoliyati.

Pedagogik faoliyatda innovatsiyalar qancha ko‘p bo‘lsa, o‘qituvchi xususiy eksperimentni shuncha yaxshi tushunadi. Innovatsion faoliyat - pedagogning o‘z kasbini takomillashtirishdagi mavjud shakl va vositalami egallashga ijodiy yondashuvini nazarda tutadi.

Pedagog innovatsion faoliyatning sub’ekti va tashkilotchisi sifatida yangilikni yaratish, qo‘llash hamda ommalashtirishda ishtirok etadi. Innovatsion faoliyat tushunchasi innovatsiya, innovatsion jarayon kabi tushunchalar bilan chambarchas boqliq. Shu sababli bu tushunchalar mazmunini izoqlamasdan turib, innovatsion faoliyat mazmunini anglash mumkin emas. Innovatsiya -amaliyot va nazariyaning muhim qismi bo‘lib, ijtimoiy-madaniy ob’ekt sifatlarini yaxshilashga yo‘naltirilgan ijtimoiy sub’ektlaming harakat tizimidir. Bu g‘oya nazariyasi mohiyatining yaratilishiga nisbatan turli yondashuvlar va fikrlar mavjud bo‘lib, uning mohiyati borasida fanda yagona fikr mavjud emas. Innovatsiyalar dolzarb, muhim ahamiyatga ega bo‘lib, bir tizimda shakllangan yangicha yondashuvlardir. Ular tashabbuslar va yangiliklar asosida tug‘ilib, ta’lim mazmunini rivojlantirish uchun istiqbolli bo‘ladi, shuningdek, umuman ta’lim

tizimi rivojiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Innovatsiya-ma’lum bir faoliyat maydonidagi yoki ishlab chiqarishdagi texnologiya, shakl va metodlar, muammoni yechish uchun yangicha yondashuv yoki yangi texnologik jarayonni qo‘llash, oldingidan ancha muvaffaqiyatga erishishga olib kelishi ma’lum bo‘lgan oxirgi natijadir.

Bugun ta’lim tizimidagi innovatsiyalami quyidagicha tasniflash maqullanmoqda:

1. Faoliyat yo‘nalishiga qarab (pedagogik jarayondagi, boshqaruvdagi).
2. Kiritilgan o‘zgarishlaming tavsifiga ko‘ra (radikal, modifikatsiyalangan, kombinatsiyalangan).
3. O‘zgarishlar ko‘lamiga ko‘ra (lokal, modulli, tizimli).
4. Kelib chiqish manbaiga ko‘ra (shu jamoa uchun ichki yoki tashqaridan olingan).

Innovatsiyaning maqsadi-sarflangan mablag‘ yoki kuchdan eng yuqori natija olishdan iborat. Boshqa turli-tuman o‘z-o‘zidan paydo bo‘ladigan yangiliklardan farqli o‘laroq, innovatsiya boshqariluvchi va nazorat qilinuvchi o‘zgarishlar mexanizmini tashkil etadi. Innovatsiyaning amaliyotga kiritilishi innovatsion jarayonlarda amalga oshiriladi. Innovatsion jarayon deb-innovatsion o‘zgarishlarga tayyorgarlik ko‘rish va uni amalga oshirish jarayoniga aytiladi. Ta’lim jarayonidagi innovatsion o‘zgarishlar, ta’lim tizimiga har qanday yangilikning kiritilishi bevosita pedagog faoliyatini yangilash va o‘zgartirish orqali amalga oshiriladi.

Ta’lim tizimidagi innovatsiyalar, ulami amaliyotga kiritish, innovatsion jarayonlami boshqarishni tahlil qilish orqali innovatsion faoliyat tushunchasini ta’riflash imkoniyati paydo bo‘ldi. Innovatsion faoliyat – pedagogik jamoani harakatga keltiruvchi, olg‘a boshlovchi, taraqqiy ettiruvchi kuchdir. «Innovatsion faoliyat – bu yangi ijtimoiy talablar bilan an’anaviy me’yorlaming mos kelmasligi, yohud amaliyotning yangi shakllanayotgan me’yorining mavjud me’yor bilan to‘qnashuvi natijasida vujudga kelgan majmuali muammolami yechishga qaratilgan faoliyatdir»-deb ta’kidlaydi, V.I.Slobadchikov.

Innovatsion faoliyat bu amaliyot va nazariyaning muhim qismi bo‘lib, ijtimoiy- madaniy ob’ekt sifatlarini yaxshilashga qaratilgan ijtimoiy sub’ektlaming harakat tizimi bo‘lib, u ma’lum doiradagi muammolami yechish qobiliyatigina emas, balki har qanday vaziyatdagi muammolami yechish uchun motivatsion tayyorgarlikka ega bo‘lishdir. Pedagog innovatsion faoliyatining markaziy masalasi o‘quv-tarbiyaviy jarayonni samarali tashkil etishdan iboratdir. Innovatsion faoliyat - uzluksiz ravishda yangiliklar asosida ishlash bo‘lib, u uzoq vaqt davomida shakllanadi va takomillashib boradi.

Pedagogning innovatsion faoliyati xususiyatlarini o‘rganib chiqqan pedagog olimlar fikrlariga tayangan holda, quyidagilami innovatsion faoliyatning asosiy belgilari deb hisoblash mumkin:

- ijodiy faoliyat falsafasini egallashga intilish;
- pedagogik tadqiqot metodlarini egallash;
- mualliflik konsepsiyalarini yaratish qobiliyati;
- tajriba-sinov ishlarini rejalashtirish va amalga oshira olish;
- o‘zidan boshqa tadqiqotchi-pedagoglar tajribalarini qo‘llay olish;
- hamkasblar bilan hamkorlik;
- fikr almashish va metodik yordam ko‘rsata olishlik;
- ziddiyatlaming oldini olish va bartaraf etish;
- yangiliklami izlab topish va ulami o‘z sharoitiga moslashtirib borish.

Pedagoglami innovatsion faoliyatga tayyorlash muammosiga murojaat etish, jamiyatda innovatsion jarayonlar dinamikasining o‘sib borayotganligini tushunish natijasida vujudga keldi. Uning tahlili faqat fan va texnika erishgan zamonaviy yutuqlardan foydalanishni o‘z ichiga olmasdan, balki yangiliklami izlash, yaratish, moslashtirish, tatbiq etish va olingan natijalami qayta tekshirish kabi jarayonlami ham qamrab oladi.Innovatsion faoliyatning tuzilishini o‘rganib chiqqan olimlardan biri V.Slastenin uni quyidagicha tuzilishga ega deb ko‘rsatib o‘tadi:

Innovatsion faoliyatning tuzilishi-ijodiy yondashuv, ijodiy faollik, yangilikni kiritishga texnologik va metodologik tayyorgarlik, yangicha fikrlash, muomala madaniyati.

Innovatsion faoliyatning darajalari: reproduktiv, evristik, kreativ bo‘lishi mumkin».

Uzluksiz ta’lim tizimida raqamli va innovatsion texnologiyalarning dolzarb muammolari

Innovatsion faoliyat davrida yangiliklar, innovatsiyalar, tom ma’noda ta’lim- tarbiya jarayoniga kirib keladi. Shu sababli ta’lim tizimidagi innovatsiyalami pedagogik jarayonga kiritish 4 bosqichda amalga oshiriladi:

1. Muammoni tahlil asosida aniqlash.
2. Mo‘ljallanayotgan ta’lim tizimini loyihalash.
3. O‘zgarishlar va yangiliklami rejalashtirish.
4. O‘zgarishlami amalga oshirish.

Demak, pedagogni innovatsion faoliyatga tayyorlashdan maqsad-uning yangilikka intiluvchanligini, mustaqil o‘z ustida ishlash ko‘nikmasi va malakasini shakllantirish, yangi pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlardan foydalanib, dars va darsdan tashqari mashg‘ulotlami o‘tkazish malakasini takomillashtirishdan iborat.

Xulosa qilib aytganimizda, innovatsion faoliyat - bu ilmiy izlanishlar, ishlanmalar yaratish, tajriba – sinov ishlari olib borish yoki boshqa fan-texnika yutuqlaridan foydalangan holda yangi texnologik jarayon yoki yangi takomillashtirilgan maxsulot yaratish bo‘lib, uning progmatik xususiyati shundaki, u g‘oyalar maydonida ham va alohida bir sub’ektning harakat maydonida ham amalga oshirilmaydi, balki bu faoliyatni amalga oshirish tajribasi kishilar hayotida hammabop bo‘ladigan holdagina haqiqiy innovatsion faoliyat hisoblanadi. Innovatsion faoliyatning asl mazmuni amalda yangi texnologiyaning shakllanishi bo‘lib, uning natijasi innovatsiya sifatida yuzaga kelgan ixtironi-loyihaga, loyihani - texnologiyaga aylantirishga yo‘naltirilgan faoliyatdir. Innovatsion faoliyatda ilmiy tasawurlar akademik ilm mantiqi bo‘yicha to‘qilmaydi, balki rivojlanish jarayonining modifikatsiyalari qo‘llab-quvatlanishi natijasida rivojlanayotgan amaliyot mulohazasidan paydo bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Niyozov G‘., Ahmedov Q., Tojiboev Q. Sharq allomalari va ma’rifatparvar adiblaming barkamol avlod tarbiyasiga oid ma’naviy - ahloqiy qarashlari. T.: “O‘zbekiston”, 2010, 3-bet.
2. Karimov I.A. Barkamol avlod-O‘zbekiston taraqqiyoti poydevori.:T, “Sharq” nashriyot-matbaa konsemining Bosh tahririyati, 1997, 56-bet.
3. Prezident Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi. 2017 yil 22 dekabr. https://www.xabar.uz/siyosat/
4. http ://library .ziyonet.uz/ru/book/download/79452
5. Zakirova F va boshq. Elektron o‘quv-metodik majmualar va ta’lim resurslarini yaratish metodikasi. Metodik qo‘llanma, T.: OOMTV, 2010. - 57-bet.
6. Uzluksiz ta’lim sifat va samaradorligini oshirishning nazariy-uslubiy muammolari. Ilmiy konferensiya materiallari. Samarqand, 2017.
7. Berkinova Ch. maktabgacha ta’lim tashkilotida ta’lim faoliyatini to‘g‘ri tashkil etishning mazmuni //Мактабгача таълим журнали. - 2021.